

УДК 363.144

JEL D21

DOI 10.32782/2786-765X/2024-7-18

Самофалова М.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3272-4372>

Іванюта Т.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і права,
Національний університет харчових технологій
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1386-7313>

Сартаков Д.С.

здобувач третього рівня вищої освіти,
Київський міжнародний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9797-9357>

Благодатний А.С.

здобувач третього рівня вищої освіти,
Київський міжнародний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3508-2096>

Єременок В.В.

здобувач третього рівня вищої освіти,
Київський міжнародний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5562-5291>

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА»: СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

У статті розглядається сутність поняття «економічна безпека». Проаналізовано наукові дослідження, присвячені цій темі, з метою уточнення змісту терміну «економічна безпека». Окремо розглянуто різноманітні трактування цього поняття вітчизняними та міжнародними економістами, що пояснює відсутність єдиного підходу до його визначення. Також досліджено етапи розвитку концепції економічної безпеки, виявлено, що її формування пройшло кілька етапів. Автори виділили шість основних етапів, на яких розкривається сутність економічної безпеки з урахуванням умов, особливостей, факторів впливу та ризиків. Узагальнено, що економічна безпека є багатогранною і складною, і включає такі елементи, як економічна незалежність, стабільність і стійкість національної економіки, а також здатність до саморозвитку та прогресу. Окреслено основну мету економічної безпеки підприємства – забезпечення його стабільного та ефективного функціонування. Виділено ключові функціональні цілі економічної безпеки та визначено фактори, які впливають на її формування в межах підприємства.

Ключові слова: безпека, об'єкт безпеки, економічна безпека, національна економічна безпека, чинники економічної безпеки, загрози.

Постановка проблеми. В умовах швидко змінюваного зовнішнього середовища та нестабільного розвитку національної економіки українські підприємства стикаються з численними загрозами для своєї діяльності. Ці загрози можуть бути різноманітними: фінансовими, економічними, соціальними, кадровими, інформаційними, виробничими та комерційними. В результаті, перед підприємствами постає завдання забезпечення не лише стабільності їх функціонування шляхом мінімізації або нейтралізації цих загроз, але й досягнення ефективності в роботі через

ретельне управління соціально-трудовами, фінансово-економічними, виробничими та іншими бізнес-процесами, які ускладнюються погіршеним соціально-економічним та політичним становищем в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема економічної безпеки стала об'єктом численних наукових досліджень у вітчизняній та зарубіжній літературі. Актуальним є питання глибокого розуміння суті економічної безпеки, чіткого визначення її основних складових, а також своєчасного виявлення впливу негативних загроз,

що дозволить створити ефективну систему економічної безпеки на рівні регіонів і країни в цілому. Це, у свою чергу, допоможе уникнути руйнівних наслідків для національної економіки та забезпечить її конкурентоспроможність.

Різноманітність трактувань цього поняття зумовлена багатством підходів різних науковців до його змісту. Найбільший внесок у дослідження економічної безпеки підприємств зробили зарубіжні фахівці, такі як Е. Олейнікова, А. Козаченко, В. Пономарьова, А. Ляшенко, Т. Сухорукова, І. Плетніков та інші. Серед вітчизняних учених значну роль у висвітленні цієї теми відіграли С. Ілляшенко, Т. Кузенко, С. Міщенко, Г. Козаченко та інші.

Метою статті є дослідження сутності поняття «економічна безпека», висвітлення структури економічної безпеки, визначення чинників, що впливають на економічну безпеку діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науковій літературі термін «економічна безпека підприємства» часто визначають через більш загальне поняття «безпека», що походить від грецького слова, яке означає «володіти ситуацією». У спеціалізованих джерелах безпека описується як стан, коли об'єкт знаходиться під надійним захистом і не піддається негативному впливу з боку жодних факторів. У ширшому сенсі безпека охоплює захищеність природних, соціально-економічних, духовних і ситуативних потреб у різних ресурсах, таких як технології, інформація та моральні ідеали, необхідні для життєдіяльності та розвитку суспільства.

Об'єкти безпеки включають частини матеріального світу, які виділяються для забезпечення захисту. Основними об'єктами безпеки в Україні є: особистість із її правами та свободами, суспільство з його матеріальними та духовними цінностями, а також держава, яка включає її конституційний устрій, суверенітет і територіальну цілісність. Крім того, до об'єктів безпеки належать підприємства, організації, установи, як матеріального, так і нематеріального характеру, що займаються виробничою діяльністю.

Економічна безпека є універсальним поняттям, яке відображає захищеність учасників соціально-економічних відносин на всіх рівнях, від держави до окремих громадян. У загальному контексті економічна безпека підприємства означає захист його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища та здатність швидко усувати або адаптуватися до загроз, які не завдають шкоди його функціонуванню. Це передбачає систему

заходів, що забезпечують економічну стабільність підприємства та покращення рівня добробуту працівників.

Дослідження поняття «економічна безпека підприємства» дозволило вченим виокремити зовнішні фактори, що впливають на цю безпеку, і визначити її як захист економічних інтересів підприємства від несприятливих умов зовнішнього середовища. Держава почала розглядатися як основне джерело загроз для економічної безпеки підприємства. Економісти, які спеціалізуються на окремих аспектах виробничо-господарської діяльності, почали визначати економічну безпеку підприємства з цієї перспективи. Хоча розробка вузько спеціалізованих підходів до забезпечення економічної безпеки є важливою для детального аналізу конкретних сфер діяльності підприємства, ці підходи мають істотний недолік – часто вони базуються на різних трактуваннях самого поняття.

Сучасний розвиток концепції «економічна безпека підприємства» дозволяє розглядати її в контексті специфіки діяльності підприємств, зокрема, в залежності від їх галузевої належності.

Еволюція поняття «економічна безпека підприємства» пройшла кілька етапів розвитку, кожен із яких відображав зміни в підходах до його трактування:

1. 1991–1997 роки.

У цей період економічна безпека підприємства розглядалася як забезпечення умов для збереження комерційних таємниць, інтелектуальної власності та іншої інформації, що вважалася найціннішим активом. Основну загрозу бачили в персоналі підприємства, який міг розголосити комерційну таємницю. Головним недоліком такого підходу була надмірна зосередженість на інформаційних аспектах, без врахування інших потенційних загроз із внутрішнього чи зовнішнього середовища.

2. 1998–1999 роки.

На цьому етапі поняття «економічна безпека підприємства» почало включати вплив зовнішнього середовища. Основним джерелом загроз розглядалася держава, яка регулювала більшість аспектів діяльності підприємств. Проте цей підхід не враховував внутрішні загрози та недостатньо роз'яснював механізми виникнення зовнішніх ризиків.

3. 1999–2001 роки.

Економічна безпека підприємства аналізувалася з точки зору вузьких аспектів діяльності. Загрози розглядалися в залежності від конкретного профілю підприємства, що створювало різноманітні трактування

поняття. Головним недоліком цього підходу була фрагментарність розуміння економічної безпеки залежно від галузевої спеціалізації підприємства.

4. 1999–2002 роки.

Цей період ознаменувався виділенням функціональних складових економічної безпеки підприємства. Загрози почали класифікувати на зовнішні та внутрішні, що дало змогу систематизувати їхній вплив на кожну складову. Недоліком було те, що основна увага приділялася адаптації до умов, які не завдають підприємству значної шкоди, без аналізу більш глибоких ризиків.

5. 2002–2005 роки.

Економічна безпека підприємства почала асоціюватися з його здатністю функціонувати ефективно навіть у ситуаціях ризику. Загрози здебільшого розглядалися як впливи із зовнішнього середовища. Однак перспективи розвитку підприємства залишалися поза увагою, а економічна безпека часто ототожнювалася з поняттям «адаптація».

6. 2005 рік – сьогодні.

Поточний етап розвитку поняття характеризується розглядом економічної безпеки підприємства з урахуванням його галузевої специфіки. Загрози аналізуються як із внутрішнього, так і з зовнішнього середовища, що дозволяє створювати більш універсальні моделі забезпечення економічної безпеки для різних підприємств.

Отже, поняття «економічна безпека підприємства» продовжує еволюціонувати, адаптуючись до змінюваних умов і викликів, з якими стикається сучасний бізнес.

Аналізуючи етапи розвитку цього поняття, можна зробити висновок, що навіть сьогодні воно часто визначається з урахуванням галузевої специфіки підприємства. Водночас підходи до трактування категорії «економічна безпека підприємства» залишаються різноманітними, що відображає різні погляди вітчизняних і зарубіжних дослідників на його сутність і складові, як ілюстровано на рис. 1.

На основі аналізу різних визначень та шести основних підходів до трактування цього наукового поняття, можна розглянути

різноманітні тлумачення терміну «економічна безпека» авторами.

Згідно з першим (кондиціональним) підходом, економічна безпека розглядається як сукупність умов, які забезпечують виконання визначених державою завдань. Автор зазначає, що економічна безпека – це «комбінація економічних, політичних і правових умов, що дозволяють в довгостроковій перспективі виробляти максимально можливу кількість економічних ресурсів на душу населення найбільш ефективним способом» [2]. У своєму підході С. Пирожков визначає економічну безпеку як «сукупність умов, при яких країна зберігає свої економічні інтереси; забезпечує довгострокові потреби суспільства і держави; генерує інноваційні зрушення в економіці для стабільного розвитку; протистоїть зовнішнім економічним загрозам та повністю використовує національні конкурентні переваги у міжнародному поділі праці» [3, с. 14].

А. Сухоруков стверджує, що економічна безпека – це «сукупність умов, при яких країна зберігає здатність підтримувати конкурентоспроможність економіки, ефективно захищати національні економічні інтереси і протистояти зовнішнім економічним загрозам, використовуючи свої конкурентні переваги в міжнародному поділі праці» [4, с. 53].

О. Ляшенко визначає економічну безпеку як «сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, що сприяють ефективному і динамічному зростанню національної економіки, її здатності задовольняти потреби суспільства, держави та індивідів, забезпечуючи конкурентоспроможність на внутрішніх і зовнішніх ринках, а також захист від загроз і втрат» [5, с. 43–44].

У межах другого (якісного) підходу, економічну безпеку трактують як ключову якісну характеристику економічної системи, що визначає її здатність підтримувати нормальні умови для функціонування і розвитку основних учасників: держави, бізнесу та громадян. Зокрема, Я. Жаліло зазначає, що поняття «економічна безпека» є складною багатофакторною категорією, що визначає здатність національної економіки до розширеного

Рис. 1. Підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

самовідтворення з метою задоволення потреб населення та держави, протистояння дестабілізуючим факторам, що загрожують нормальному розвитку країни, та забезпечення конкурентоспроможності в глобальній економіці [6, с. 102].

Коротко, але чітко, Й. Янг у рамках цього підходу визначає економічну безпеку держави як «здатність забезпечити постійне підвищення рівня життя всього населення через національний економічний розвиток при збереженні економічної незалежності» [7, с. 67].

Б. Губський у межах якісного підходу окреслює економічну безпеку як «здатність і готовність економіки забезпечити належні умови життя і розвитку особи, а також соціально-економічну і політичну стабільність суспільства і держави, протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам» [8, с. 17].

У рамках третього (протекціоністського) підходу до розуміння економічної безпеки основною категорією є захищеність, яка включає як державу, так і бізнес та громадян від внутрішніх і зовнішніх загроз. Наприклад, Т. Сак вважає, що економічну безпеку слід розглядати комплексно, як стан захищеності національних інтересів, а також як наявність і можливість застосування інструментів впливу на економічні процеси для гарантування довгострокового добробуту [9, с. 337].

У рамках четвертого (статичного) підходу, економічну безпеку визначають через певний стан економіки, який дає державі можливість виконувати свої функції та протидіяти загрозам. Зокрема, Г. Пастернак-Таранушенко трактує економічну безпеку як «стан держави, за якого вона забезпечена можливістю створювати та розвивати умови для благополуччя її населення, сприяти розвитку економіки і підвищенню добробуту в майбутньому» [10, с. 29]. Вчені В. Шлемко та І. Бінько визначають економічну безпеку як «стан національної економіки, який дозволяє їй зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, задовольняти потреби населення і держави» [11, с. 8]. В. Андрійчук доповнює це визначення, стверджуючи, що економічна безпека – це «стан економічної системи, який дає можливість її динамічного розвитку, ефективної роботи та вирішення соціальних проблем» [12, с. 14].

П'ятий (ресурсний) підхід акцентує увагу на ресурсній забезпеченості держави для досягнення економічної безпеки. І. Губарева визначає економічну безпеку як «стан, при якому країна має необхідні ресурси для захисту своїх економічних інтересів від

зовнішніх і внутрішніх загроз, що забезпечує стабільність і стійкість економіки, її оновлення та розвиток» [13, с. 31]. М. Флейчук і Я. Гончарук трактують її як «стан розвитку економічної системи, що забезпечує ефективне використання внутрішніх і зовнішніх чинників з урахуванням інтересів майбутніх поколінь, а також здатність до відтворення і протистояння загрозам» [14, с. 18]. В. Бойко в рамках цього підходу зазначає, що економічна безпека – це «ресурсно-функціональна та інституційна здатність держави своєчасно протистояти загрозам, забезпечувати захист національних інтересів, проводити незалежну економічну політику та забезпечувати задоволення базових потреб населення» [15, с. 165].

Шостий (телеологічний) підхід до визначення економічної безпеки зосереджується на тому, що безпека не є випадковим збігом обставин, а результатом свідомої діяльності, спрямованої на забезпечення її на всіх рівнях. В. Предборський підкреслює, що безпека є результатом соціальної діяльності з подолання суперечностей між реальними загрозами та потребами суспільства, базуючись на попередженні та обмеженні загроз [16, с. 13]. В. Мунтіян, в свою чергу, розглядає економічну безпеку як «загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на стабільний розвиток економіки, що включає механізми протидії загрозам» [17, с. 10].

Ці трактування підкреслюють, що економічна безпека є багатоаспектною і залежить від різних чинників, а також вимагає системного підходу до її забезпечення.

У науковій літературі, крім шести згаданих підходів до трактування економічної безпеки, також існує напрямок, у рамках якого фахівці намагаються врахувати всі ключові складники та важливі аспекти цієї категорії. Зокрема, О. Чубукова і Т. Воронкова зазначають, що з позиції системного підходу економічна безпека є «інтегральною категорією, що включає поняття різних рівнів ієрархії та функціональних сфер економіки, які взаємодіють і взаємозумовлюють економічні відносини між суб'єктами міжнародних утворень, державою, регіонами, підприємствами, організаціями, установами та окремими особами, сприяючи досягненню рівня розвитку економіки, який забезпечує задоволення потреб і гарантує захист інтересів усіх учасників економічних процесів» [19, с. 13].

В. Рожков пропонує багатогранне тлумачення економічної безпеки, вказуючи, що вона повинна визначатися через: по-перше, стан системи (стійкість, стабільність тощо);

по-друге, здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам; по-третє, можливість ефективної реалізації функцій суб'єкта господарювання; по-четверте, повне забезпечення ресурсами, необхідними для виробничої діяльності [20, с. 480].

Таким чином, розглядаючи різні визначення категорії «економічна безпека» на основі етапів її розвитку, можна зробити висновок, що в економічній літературі немає єдиного визначення цього поняття. Забезпечення економічної безпеки є одним із головних національних пріоритетів. Поняття «економічна безпека» стало особливо важливим в Україні з початком економічних трансформацій. Аналіз світового досвіду показує, що це поняття активно використовується в управлінській практиці, де економічну безпеку розглядають як частину національної безпеки. Економічна безпека визначається як стан економіки, що забезпечує необхідний рівень соціального, політичного та оборонного існування, прогресивного розвитку суб'єкта безпеки, невразливість і незалежність його економічних інтересів від можливих загроз і впливів ззовні та всередині країни. З огляду на це, можна виділити структуру економічної безпеки.

Економічна безпека має складну внутрішню структуру, основними елементами якої є:

1. Економічна незалежність, яка в умовах глобалізації не може бути абсолютною. Міжнародний поділ праці сприяє взаємозалежності національних економік, але економічна незалежність означає контроль над національними ресурсами та здатність досягати високої ефективності в виробництві та якості продукції, що дозволяє бути конкурентоспроможним на світовому ринку.

2. Стабільність і стійкість національної економіки, що включає захист власності в усіх її формах, створення сприятливих умов для підприємницької діяльності, боротьбу з кримінальними елементами в економіці і забезпечення справедливого розподілу доходів для запобігання соціальних потрясінь.

3. Здатність до саморозвитку і прогресу, що є важливим у динамічному світі. Це включає створення умов для інвестицій, модернізацію виробництва, підвищення кваліфікації працівників і розвиток загальної культури, що є необхідними для стабільності та самозбереження національної економіки.

Розглядаючи структуру економічної безпеки на різних рівнях, можна виділити два основні: **національний** та **локальний (регіональний)** рівні.

Національна економічна безпека включає в себе такі структурні елементи, як: демографічна, економічна, духовно-моральна, інформаційна, екологічна, політична, оборонна (військова) та соціальна безпека (рис. 2).

При розгляді національної безпеки як політичного чинника важливо враховувати, як політичні рішення впливають на економічні показники і, опосередковано, на рівень вразливості економіки. Військові фактори мають багатогранний вплив: з одного боку, милітаризація економіки може викликати нестабільність в системі національної безпеки, а з іншого – недостатній рівень обороноздатності підвищує ймовірність експансії, не лише військової. Екологічний чинник також має значний вплив на економічну безпеку, про що свідчить катастрофа на Чорнобильській АЕС в Україні, що продемонструвала, як екологічні фактори можуть серйозно впливати на економіку країни.

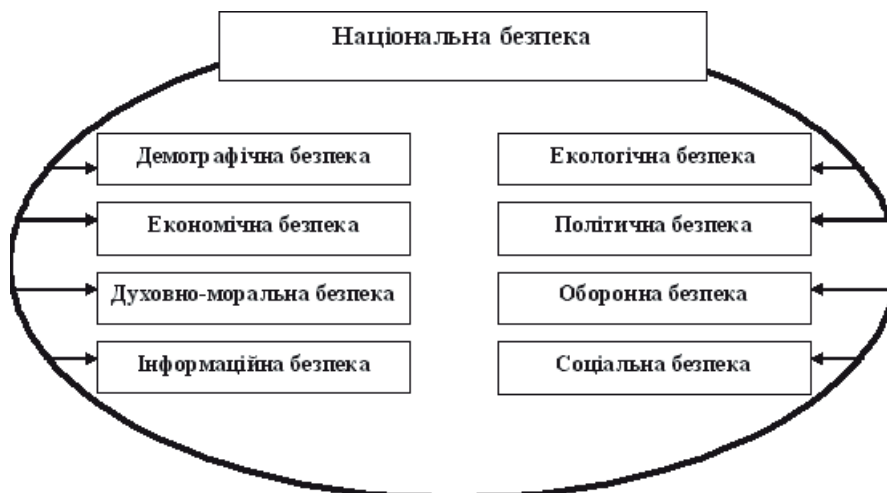

Рис. 2. Структура національної безпеки

Інформаційний чинник стосується функціонування системи захисту державних, промислових, комерційних і особистих відомостей. Соціальний чинник оцінює рівень соціальної напруженості, що може призвести до масштабних соціальних вибухів або навіть громадянської війни, внаслідок чого економіка постраждає настільки, що питання економічної безпеки стає другорядним. Демографічний чинник проявляється через вплив на економіку таких показників, як рівень безробіття, народжуваність, смертність, здоров'я населення та інших демографічних характеристик.

Важливу роль у структурі національної безпеки відіграє економічна безпека, оскільки всі інші види безпеки неможливо реалізувати без належного економічного забезпечення. Духовно-моральна складова безпеки включає захист від негативного впливу агресивно налаштованих соціальних інститутів, таких як екстремістські політичні партії, секти тощо, які можуть впливати на свідомість і моральність громадян.

Оборонна безпека, як один із аспектів національної безпеки, наочно проявилася під час повномасштабного вторгнення в Україну. На

початкових етапах війни економічна безпека України значною мірою базувалася на довоєнних запасах, консолідації зусиль суспільства на різних рівнях і безпрецедентній міжнародній підтримці. Проте з переходом до затяжної війни на виснаження, безпосередній вплив бойових дій на економіку посилюється. Атаки на критичну інфраструктуру, виснаження фінансових резервів, економічні диспропорції, що виникли внаслідок війни, та застосування ворогом різних гібридних впливів актуалізували необхідність розробки державної політики для протидії економічним ризикам через постійний моніторинг загроз і викликів для економічної безпеки.

Основною метою економічної безпеки підприємства є забезпечення його стабільного та ефективного функціонування в поточний час і високого потенціалу для розвитку в майбутньому.

Основні заходи забезпечення економічної безпеки наведено в таблиці 1.

Основними функціональними цілями економічної безпеки є:

– забезпечення високої фінансової ефективності, фінансової стабільності та незалежності підприємства;

Таблиця 1

Основні заходи	Рівень управління	
	Загальнодержавний	Регіональний
<i>Інформаційно-аналітичні заходи</i>		
1. Відстеження вразливості економічних інтересів	Аналіз загроз економічним інтересам України	Оцінка рівня соціально-економічного розвитку регіонів
2. Аналіз та прогнозування економічного розвитку	Розробка системи показників для оцінки економічного розвитку України	Формування індикаторів для оцінки економічного стану регіонів (адміністративних областей)
<i>Заходи регулятивного впливу</i>		
1. Удосконалення нормативно-правового регулювання для реалізації інституційних реформ	Розробка та ухвалення законів, кодексів, указів Президента України, постанов Уряду України тощо	Прийняття нормативно-правових актів на регіональному рівні в межах повноважень законодавчої та виконавчої влади
2. Подолання кризових явищ	Національний рівень: у країні загалом, а також в окремих галузях і регіонах	Регіональний та місцевий рівень: у межах компетенції регіону, міст і підприємств
<i>Заходи прямої дії</i>		
1. Антикризові програми	Національного масштабу: для України	Регіонального рівня: для адміністративних областей
2. Державне управління регіональним розвитком	Створення та впровадження цільових програм для соціально-економічного піднесення регіонів	Участь у виконанні державних цільових програм соціально-економічного розвитку регіонів і залучення додаткових позабюджетних ресурсів
3. Протидія загрозам національним інтересам	Покращення фінансової системи, просування інтересів вітчизняних виробників на міжнародних ринках, досягнення високого рівня економічного розвитку регіонів	Підвищення економічної, соціальної та бюджетної ефективності управління на рівні регіону (адміністративної області)

– гарантування технічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;

– підвищення кваліфікації персоналу та інтелектуального потенціалу, а також ефективність науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР);

– мінімізація негативного впливу виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

– забезпечення належного правового захисту всіх аспектів діяльності підприємства;

– захист інформаційного простору, комерційної таємниці, а також досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи підрозділів підприємства;

– ефективна організація безпеки персоналу, капіталу та майна підприємства, а також захист комерційних інтересів [22].

Насамперед, економічна безпека підприємства залежить від економічної безпеки держави і регіону, оскільки вона базується на їхньому фінансовому, сировинному та виробничому потенціалі, а також на перспективах розвитку. Таким чином, наявність багаторівневої концепції економічної безпеки для суб'єктів господарювання на всіх рівнях дозволяє забезпечити передбачуваність зовнішніх загроз для підприємств.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що серед економістів немає єдиної думки щодо визначення сутності економічної безпеки та її складових елементів. Економічна безпека підприємства має подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість стабільного функціонування підприємства, з іншого – є частиною більш широкої системи економічної безпеки, охоплюючи рівень регіону та держави. Дослідження сутності економічної безпеки підприємства показало, що в теорії та практиці економіки не існує єдиної термінології для її визначення. Серед основних чинників, що впливають на економічну безпеку підприємства, можна виокремити рівень досконалості законодавчої бази, податкове навантаження, доступ на міжнародні ринки збуту, інвестиційну привабливість регіону та держави.

Подальший розвиток ринкових відносин неможливий без детального вивчення теоретико-методичних аспектів цієї проблеми та створення ефективного механізму забезпечення економічної безпеки як на рівні регіону, так і на рівні держави в цілому. Основною метою економічної безпеки підприємства є забезпечення стабільного та ефективного функціонування в поточний період і забезпечення високого потенціалу для його розвитку в майбутньому.

Бібліографічний список

1. Бланк І.О. Інвестиційний менеджмент: підручник. Київ : КНЕУ, 2005. 398 с.
2. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. Київ : Книжкове вид-во НАУ, 2007. 436 с.
3. Пирожков С.І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України. Київ : НППМБ, 2003. 42 с.
4. Сухоруков А.І., Мошенський С.З., Петрук О.М. Національна економічна безпека. Житомир : Рута, 2010. 384 с.
5. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія ; 2-е вид., перероб. Київ : НІСД, 2015. 348 с.
6. Жаліло Я.А. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку. *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С. 97–104.
7. Jiang Y. Economic Security: Redressing Imbalance. *China Security*. 2007. Vol. 3. № 2. P. 66–85.
8. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: монографія. Київ : ДП «Укрархбудінфор», 2001. 122 с.
9. Сак Т.В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 336–340.
10. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія. Київ : Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с.
11. Шлемко В.Т., Білько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія. Київ : НІСД, 1997. 144 с.
12. Андрійчук В.Г. Економічна безпека України: стан, критерії виміру та превентивні заходи її зміцнення. *Економіка, фінанси, право*. 2013. № 6. С. 12–17.
13. Губарева І.О., Доровської В.А. Теоретичне визначення змісту поняття «економічна безпека». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2. С. 31–40.
14. Гончарук Я.А., Флейчук М.І. Диференціація підходів до визначення аналізу категорії «економічна безпека держави». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2009. № 2. С. 15–30. URL: <https://www.lvduvs.edu.ua/seriya-ek/474-vipusk-1-2009-ekonomichni-nauki>

15. Бойко В.В. Еволюція розвитку та сутність економічної безпеки держави. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 4. Т. 1. С. 162–167.
16. Предборський В.А. Економічна безпека держави: монографія. Київ: Кондор, 2005. 391 с.
17. Мунтян В.І. Економічна безпека України. Київ: КВШ, 1998. 462 с.
18. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика: монографічний навчальний посібник / С. Давиденко та ін. Ужгород, 2017. 390 с.
19. Чубукова О.Ю., Воронкова Т.Є. Система економічної безпеки (екосистейт): сутність, структура. *Ефективна економіка*. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_2_82
20. Рожков В.О. Підходи до визначення сутності поняття економічної безпеки. *Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2016. Вип. 10. С. 478–480.
21. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>
22. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2013. 456 с.

References

1. Blank I. O. (2005) *Investytsiyni menedzhment: pidruchnyk*. Kyiv: KNEU, 2005. 398 s.
2. Shkarlet S. M. (2007) *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva: innovatsiyni aspekt: monohrafiia*. Kyiv: Knyzhkove vyd-vo NAU, 436 s.
3. Pyrozhkov S. I. (2003) *Metodychni rekomendatsii shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy*. Kyiv: NIPMB, 42 s.
4. Sukhorukov A. I., Moshenskyi S. Z., Petruk O. M. (2010) *Natsionalna ekonomichna bezpeka*. Zhytomyr: Ruta, 384 s.
5. Liashenko O. M. (2015) *Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpryemstva: monohrafiia ; 2-e vyd., pererob.* Kyiv: NISD, 348 s.
6. Zhalilo Ya. A. (2004) *Do formuvannia katehorialnogo aparatu nauky pro ekonomichnu bezpeku. Stratehichna panorama*. no. 3. s. 97–104.
7. Jiang Y. (2007) *Economic Security: Redressing Imbalance. China Security*. vol. 3. no. 2. pp. 66–85.
8. Hubskeyi B. V. (2001) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: metodolohiia vymiru, stan i stratehiia zabezpechennia: monohrafiia*. Kyiv: DP «Ukrarkhbudinform», 122 s.
9. Sak T. V. (2013) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: poniattia, struktura, osnovni tendentsii. Innovatsiina ekonomika*. no. 6. s. 336–340.
10. Pasternak-Taranushenko H. A. (2003) *Ekonomichna bezpeka derzhavy. Metodolohiia zabezpechennia: monohrafiia*. Kyiv: Kyivskiy ekonomichnyi instytut menedzhmentu, 320 s.
11. Shlemko V. T., Binko I. F. (1997) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia: monohrafiia*. Kyiv: NISD, 144 s.
12. Andriichuk V. H. (2013) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: stan, kryterii vymiru ta preventyvni zakhody yii zmitsnennia. Ekonomika, finansy, pravo*. no. 6. s. 12–17.
13. Hubarieva I. O., Dorovskoi V. A. (2009) *Teoretychne vyznachennia zmistu poniattia “ekonomichna bezpeka”*. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. no. 2. s. 31–40.
14. Honcharuk Ya. A., Fleichuk M. I. (2009) *Dyferentsiatsiia pidkhodiv do vyznachennia analizu katehorii “ekonomichna bezpeka derzhavy”*. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriia ekonomichna*. no. 2. s. 15–30. Available at: <https://www.lvduvs.edu.ua/seriia-ek/474-vipusk-1-2009-ekonomichni-nauki>
15. Boiko V. V. (2015) *Evoliutsiia rozvytku ta sutnist ekonomichnoi bezpeky derzhavy. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. no. 4. vol. 1. s. 162–167.
16. Predborskyi V. A. (2005) *Ekonomichna bezpeka derzhavy: monohrafiia*. Kyiv: Kondor, 391 s.
17. Muntian V. I. (1998) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy*. Kyiv: KVSh, 462 s.
18. Davydenko S. ta in. (2017) *Ekonomika ta ekonomichna bezpeka derzhavy. Teoriia ta praktyka: monohrafichnyi navchalnyi posibnyk*. Uzhhorod. 390 s.
19. Chubukova O. Iu., Voronkova T. Ie. (2014) *Systema ekonomichnoi bezpeky (ekosesteit): sutnist, struktura. Efektyvna ekonomika*. no. 2. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_2_82
20. Rozhkov V. O. (2016) *Podkhody do vyznachennia sutnosti poniattia ekonomichnoi bezpeky. Visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho*. vyp. 10. s. 478–480.
21. *Aktualni vyklyky ta zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu*. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>
22. Kryvoviazuk I. V. (2013) *Ekonomichna diahnostyka: navch. posib*. Kyiv: TsUL, 456 s.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2024

Mariia Samofalova

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Administration,
Open International University of Human Development "Ukraine"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3272-4372>

Tetiana Ivaniuta

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Law,
National University of Food Technologies
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1386-7313>

Denis Sartakov

Postgraduate Student,
Kyiv International University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9797-9357>

Andrii Blahodatnyi

Postgraduate Student,
Kyiv International University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3508-2096>

Volodymyr Ieremenok

Postgraduate Student,
Kyiv International University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5562-5291>

THE ESSENCE OF THE CATEGORY OF "ECONOMIC SECURITY": STRUCTURE AND PECULIARITIES OF FORMATION

The article considers the essence of the concept of "economic security". It analyses scientific works of scientists, devoted to the study of economic security, with the aim of clarification of the content of the concept of economic security. A systematisation of interpretations of the concept of "economic security" by domestic and foreign economists has been carried out. This explains the lack of a single approach to defining this category. The article analyses the evolution of the studied concept and shows that the formation of the essence of economic security has passed several stages. In particular, the periodisation of the development of this concept is determined on the basis of six stages of development: conditional, qualitative, protectionist, static, resource, teleological, which reveal the essence of economic security, taking into account the conditions, features, factors of influence and risk factors. The author summarizes that economic security has a rather complex internal structure consisting of the following elements: economic independence, which in the modern world economy is by no means absolute; stability and resilience of the national economy, which include protection of property in all its forms, creation of reliable conditions and guarantees for entrepreneurial activity, fight against criminal structures in the economy, prevention of serious differentiation in the distribution of income that threatens to cause social upheaval; ability to The article considers the structure of economic security in terms of the following levels of economic security: national, local (regional), which is presented in the form of eight closely related structural elements: demographic security, economic security, spiritual and moral security, information security, environmental security, political security, defence (military) security and social security. The main measures to ensure economic security are allocated, such as: information and analytical measures, measures of regulatory influence, measures of direct action. The main goal of economic security of an enterprise is defined, which is a guarantee of its stable and most efficient functioning. The main functional goals of economic security are allocated, such as ensuring high financial efficiency, financial stability and independence of the enterprise; ensuring technical independence and achieving high competitiveness of the technical potential of the economic entity; achieving a high level of staff qualification and its intellectual potential, etc. The factors which form the economic security of an enterprise are named.

Keywords: security, security object, economic security, national economic security, economic security factors, threats.